

УДК 339.727.2:336.71(477)

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.71113

СУЧАСНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ІНОЗЕМНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ

© Г. І. Заднепровська

Досліджено стан українського банківського сектору у сучасних геополітичних умовах. Виявлено вплив впровадження іноземного капіталу на функціонування банків України. Досліджено переваги і недоліки присутності іноземного капіталу в банківській системі України. Проаналізовано діяльність банків з іноземним капіталом та її вплив на макроекономічні показники, було порівняно структуру та якість кредитного портфеля та депозитного портфеля банків з іноземним капіталом

Ключові слова: банк, система, інвестиції, інвестори, криза, експансія, ризики, безпека, кредит, депозит

State of the Ukrainian banking sector in the current geopolitical conditions was researched. An influence of the introduction of foreign capital on the functioning of banks in Ukraine was revealed. Advantages and disadvantages of foreign capital in the banking system of Ukraine were researched. Activity of banks with foreign capital and its impact on macroeconomic performance was analyzed and structure and quality of the loan portfolio and deposit portfolio of banks with foreign capital was compared

Keywords: bank, system, investment, investors, crisis, expansion, risk, security, loan, deposit

1. Вступ

Іноземний капітал відіграє важливу роль у розвитку банківської системи та економіки будь-якої країни. У переважній більшості країн світу іноземні інвестиції є важливим джерелом фінансування економіки. За умов постійних дисбалансів в національній економіці, спричинених переважно відсутністю стабільного фінансування, присутність іноземного капіталу в банківській системі України дає можливість залучати необхідні ресурси на зовнішніх фінансових ринках. Головною передумовою ефективного функціонування іноземного капіталу в банківській системі є сприяння розвитку національних фінансово-кредитних інститутів, при чому, розвиток вітчизняної економіки в процесі фінансової глобалізації неможливий без інтеграції українських фінансово-кредитних структур в світову економіку на умовах що відповідають національним інтересам і особливостям. Крім того, банківський ринок України може мати інтерес для урядів, які нещодавно стали акціонерами транснаціональних банків, з точки зору їх геополітичних інтересів. Це вимагає адекватної регуляторної політики органів державної влади для підтримки економічної безпеки.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Серед наукових праць, у яких досліджуються проблеми експансії іноземного капіталу у національній банківській системі, необхідно виокремити праці В. Кабанов [1], К. Паливода [2], М. Пацера [3],

Ю. Флору [4], Т. Погосян [5], О. Дзюблук [6], Л. Прийдун [6], Т. Смовженко [7, 8], Ф. Шпиг [9], В. Вербенська [10]. Були детально вивчені і проаналізовані такі аспекти проблеми, як досвід країн ЦСЄ в питанні доступу іноземного капіталу в банківську систему [10]; взаємозв'язок стійкості банківської системи з лібералізацією міжнародної торгівлі фінансовими послугами [11]; фінансові ризики, пов'язані зі зростанням частки іноземного капіталу та їх регулювання в Україні [8].

Незважаючи на багатоаспектність дослідження цієї проблеми, питання геополітичних мотивів банківської експансії і впливу світової фінансової кризи надіяльність банків з іноземним капіталом в Україні залишаються практично не розкритими в економічній літературі. Саме цим і зумовлюється актуальність теми дослідження.

3. Мета дослідження

Вивчення реакції іноземних банків, представлених в Україні, на нові виклики світової фінансової кризи з огляду на їх національну приналежність.

4. Стан банківської системи України у посткризовий час

Аналіз проведено на основі статистичних даних НБУ за І-й квартал 2016 р., а також квартальної фінансової звітності материнських банків.

Після фінансової кризи мотиви присутності іноземних банків на українському ринку, пов'язані з нарощенням кредитної активності, були втрачені.

Іноземні банки зазнали значних збитків внаслідок девальвації гривні. Проте, як не дивно, фінансові проблеми банків з іноземним капіталом не призвели до їх ліквідації чи продажу. Більше того, іноземні банки в перші місяці кризи були зацікавлені в утриманні і навіть нарощуванні своїх позицій у банківському секторі України, про що свідчить їхня вчасна рекапіталізація. Показовим є факт, що серед банків, в яких була введена тимчасова адміністрація, нема жодного, який би контролювався іноземними власниками. Така поведінка іноземних інвесторів може свідчити про низку мотивів, не обов'язково економічного характе-

ру, щодо подальшої присутності в українському банківському секторі. Тим паче, цьому сприяє дешевизна вітчизняних банківських установ, власники яких готові продати свої активи за суму, нижчу від вартості власного капіталу, в той час, як рік тому коефіцієнт P/BV коливався в межах 4–6. Російський Внешкономбанк викупи 75 % акцій системного Промінвестбанку. Отже, незважаючи на кризу, банківська експансія триває і транснаціональний капітал з кількох геополітичних полюсів планети підживлює конкурентну боротьбу за поділ українського банківського ринку (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансовий збиток українських банків за період геополітичної нестабільності [11, 12]

Банк	I кв. 2016 р.	I кв. 2015 р.	2015	2014
ВТБ Банк	-4593	-8811	-4552	-16685
Промінвест	-2380	-3512	-20272	-5948
Укресімбанк	-1357	-4784	-14311	-11247
Укрсиббанк	-911	-309	23	-1011
Альфа-банк	-537	-436	-2658	-2193
Фідобанк	-324	-760	-1398	2
Діамантбанк	-287	64	-3	8
ПУМБ	-265	-349	-1752	-136
Кредит Дніпро	-203	-267	283	-1231
Платинум Банк	-60	57	-524	-507
Мегабанк	7	3	24	9
Південний	18	6	53	97
Укргазбанк	29	-465	260	-3383
Сбербанк	53	-2035	-6330	-408
Кредобанк	67	10	112	-181
Укрсоцбанк	97	-1600	-3225	-3379
Ощадбанк	112	-5781	-12273	-10015
Креді Агріколь	124	164	441	155
Приватбанк	211	6	216	48
Універсал Банк	33	-280	-2010	-438
ІНГ Банк	238	307	855	411
ОТП Банк	327	-2988	-2848	-3416
Сітібанк	416	410	1630	1281
Райффайзен Банк Аваль	683	-1635	-1443	-3806

Показово, що на сьогодні найбільша частка іноземних активів контролюється інвесторами з колишніх метрополій – Росії та Австрії (табл. 2). Спільність історичного минулого і геополітичні амбіції урядів даних держав відіграли свою роль у процесі захоплення українського банківського ринку.

У структурі банківського ринку України банки з російським капіталом становлять 15 % ринку активів, 20 % – кредитів юридичних осіб, 9 % – кредитів фізичних осіб, 10 % – депозитів юридичних осіб, 9 % – депозитів фізичних осіб, 20 % – статутного капіталу, і за рахунок поточних збитків обсяги вкладень зменшилися до 1 %. За обсягами кредитного портфелю всі чотири найбільші банки з російським капіталом входять до першої десятки українських банків, і досить часто вони виступають кредиторами державних підприємств України.

Росіяни купили невеликий «Київський інвестиційний банк». «Альфа-Банк Україна» активно кре-

дитував іпотеку фізичних осіб до першої кризи та має десятиліття за обсягами портфелю у ВКВ.

Австрійські банківські холдинги, які зазнали втрат під час кризи, отримали від уряду 5,5 млрд. євро фінансових вливань в обмін на участь в капіталі холдингу. Держава взамін отримує акції банку без права голосу та подальшого продажу. Крім цього, банки скористалися державною підтримкою, залучивши кошти через розміщення облігацій гарантованих урядом.

Австрійські банки планують продовжувати бізнес в Україні, незважаючи на деяке скорочення персоналу. Яким буде результат державних ін'єкцій передбачити важко. Скептично налаштовані аналітики, серед яких Нобелівський лауреат П. Кругман, прогнозують дефолт Австрії через наслідки надмірної кредитної експансії в падаючі ринки Східної та Південно-Східної Європи [11, 12]. Топ-менеджери самих фінансових інститутів вважають прийнятні заходи адекватною реакцією на кризові процеси (табл. 3).

Таблиця 2

Банки з російським капіталом у 1 кварталі 2016 р. (розраховано автором за даними [11, 12])

Банк	Прямий іноземний власник	Опосередкований власник	Кредити 1.04.2016, млн. грн	Приріст кредитів за 1 кв. 2016 р., %	Депозити 1.04.2016, млн. грн	Приріст депозитів за 1 кв. 2016 р., %
Сбербанк Росії	Сбербанк России	Н/Д	61892,49	10,8	16291,97	13,5
Форвард Банк		Громадяни Росії	4439,73	-37,2	2742,10	-68,1
Банк Траст	Громадяни Росії	Н/Д	244,08	-26,6	29,04	-83,5
Промінвестбанк	Державна корпорація «Банк розвитку та зовнішньоекономічної діяльності (Вншекономбанк)	Уряд Росії	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
ВТБ Банк	ВТБ	Уряд Росії	37029,54	-1,4	10809,94	13,5
Альфа-Банк	АВН Ukraine Limited (Кіпр)	Громадяни Ізраїлю та Росії	36988,86	1,2	24404,47	-14,7
БМ БАНК	Акціонерний комерційний банк «Банк Москви»	Н/Д	2595,57	-13,5	1558,99	28,1
Банк Ренесанс Капітал (ПУМБ)	RCF Europe N.V.	Ренессанс Капітал Групп	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
Енергобанк	Національна резервна корпорація	А. Лебедєв	417,18	-7,34	268,78	89,3
Петрокомерц-Банк Україна	Петрокомерцбанк	Лукойл, А. Алекперов	517,73	-41,6	372,22	11,9
Руский Стандарт	Русский Стандарт	Р. Таріко	4439,73	-37,2	2742,10	-68,1
РадаБанк	Веб-інвест (КІТФінанс)	РЖД і Алроса	334,81	21,5	295,29	127,0

Таблиця 3

Банки з австрійським капіталом у 1 кварталі 2016р. (розраховано автором за даними [11, 12])

Банк	Прямий іноземний власник	Опосередкований власник	Кредити 1.04.2016, млн. грн	Приріст кредитів за 1 кв. 2016 р., %	Депозити 1.04.2016, млн. грн	Приріст депозитів за 1 кв. 2016 р., %
Райффайзен Банк (Аваль)	Raiffeisen International	RZB	51700,4	13,3	37218,23	-29,1
Ерсте Банк (Престиж) (ПУМБ)	Erste Bank	Erste Group	2151,79	-93,9	1158,61	-96,3
ФольксБанк (ЕлектронБанк) (ВшЕсБанк)	Volksbank International	Volksbank AG	3048,19	37,3	1005,71	17,4

Італійські банки UniCredit та Intesa скористались аналогічними методами відновлення ліквідності. UniCredit – лідер за обсягами наданих кредитів в економіці Східної Європи, з початку глобальної кризи списав 5,6 млрд. дол. США – найбільше серед західних банків, представлених в Україні. Банк Intesa закінчив четвертий квартал минулого року зі збитками 1,23 млрд. євро. Зниження прибутків за 2008 р. внаслідок активної транснаціональної діяль-

ності змусило лідерів італійського банківництва залучати облігаційні позики під державні гарантії, а також шукати нових інвесторів. В раду директорів UniCredit увійшов голова центрального банку Лівії, яка придбала 4,6 % акцій холдингу. Крім того, структури Світового банку і ЄБРР активно співпрацюють з урядом Італії з метою недопущення масового відпливу капіталу з ринків Південної та Східної Європи (табл. 4).

Таблиця 4

Банки з італійським капіталом у 1 кварталі 2016р. (розраховано автором за даними [11, 12])

Банк	Прямий іноземний власник	Опосередкований власник	Кредити 1.04.2016, млн. грн	Приріст кредитів за 1 кв. 2016 р., %	Депозити 1.04.2016, млн. грн	Приріст депозитів за 1 кв. 2016 р., %
УкрСоцБанк	«Ферротрейд Інтернешнл»	Unicredit	47448,24	-3,11	22645,93	6,26
Унікредит Банк	Bank Polska Kasa Opieki SA	Unicredit	578,24	-47,33	486,93	-77,1
Правексбанк	Intesa San Paolo	Intesa San Paolo	3488,04	-0,9	2862,95	27,8

Французькі інвестори в Україні володіють системою універсальним УкрСиббанком, спеціалізованим на корпоративному секторі Каліонбанком, а також дрібнішими – Індексбанком та Профінбанком. УкрСиббанк, після входження в міжнародну фінансову групу BNP Paribas, відзначався агресивною політикою у секторах, які найбільше постраждали від кризи – в іпотечному кредитуванні і залученні депозитів до запитання. Посідаючи третє місце в рейтингу

НБУ за обсягом активів, УкрСиббанк сконцентрував на своєму балансі більше 20 % усіх кредитів під заставу нерухомості. За ризики, які принесли лідерство, довелося розплачуватись під час кризи. Французький банк BNP Paribas заявив про наміри в 2009 р. закрити 100 з 950 офісів в Україні, продав уряду Франції 17 % капіталу у формі привілейованих акцій, в обмін на 5,1 млрд. євро державної підтримки (табл. 5) [11, 12].

Таблиця 5

Банки з французьким капіталом у 1 кварталі 2016р. (розраховано автором за даними [11, 12])

Банк	Прямий іноземний власник	Опосередкований власник	Кредити 1.04.2016, млн. грн	Приріст кредитів за 1 кв. 2016 р., %	Депозити 1.04.2016, млн. грн	Приріст депозитів за 1 кв. 2016 р., %
УкрСибБанк	BNP Paribas	BNP Paribas	2601,48	1,8	7993,3	65,5
Каліон Банк Україна	Credit Agricole	Calyon Group	1525,76	-19,7	3516,27	-49,8
Індекс-Банк	Credit Agricole (Suisse) SA	Calyon Group	2352,87	2,4	977,78	-10,6
ПрофінБанк	Societe Generale Consumer Finance	Societe Generale Group	Знаходиться на ліквідації			

4. Результати досліджень

Таким чином, в ході проведеного дослідження було виявлено, що, незважаючи на скрутне фінансове становище власних банків, західноєвропейська політико-економічна еліта консолідує зусилля для утримання контролю над ринками Східної Європи. Світова фінансова криза зумовила тенденцію поступового переходу транснаціональних банків під опосередкований контроль урядових структур. В результаті цього, діяльність українських банків з іноземним капіталом відображатиме не стільки економічні інтереси акціонерів глобальних фінансових корпорацій, скільки геополітичних інтересів конкретних національних держав. У цьому контексті важливим завданням НБУ, на нашу думку, є забезпечення умов для покриття потреб в іноземних фінансових ресурсах з одночасним дотриманням економічного суверенітету держави.

5. Висновки

В умовах геополітичних викликів, банківська система України знаходиться в стані протиріччя: з одного боку – треба стабілізувати та врегулювати роботу банків для подальшого розвитку грошово-кредитної системи країни, а з іншого – треба запровадити заохочувальні програми для сталого та надійного припливу іноземних інвесторів, не тільки в банківській сектор, а й взагалі в економіку держави.

Дослідження світового досвіду дає змогу перейняти якісні моменти регулювання процесу збільшення кількості іноземних інвесторів на економічному ринку держави, а саме:

1. Розвиток потенціалу роздрібного сектору банківських послуг.
2. Скорочення кількості банківських філій.
3. Виведення банку на роботу з міжнародними компаніями-клієнтами.

Тільки втілення в життя зазначених моментів, на наш погляд, створить умови максимальної мінімізації негативних наслідків дії кризових явищ на роботу усієї банківської системи країни.

Література

1. Кабанов, В. Г. Активізація фінансових інвестицій як складова стратегії стабілізації та росту економіки [Текст] / В. Г. Кабанов // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 39–48.
2. Паливода, К. Капітальні інвестиції: фінансово – економічна сутність та форми прояву [Текст] / К. Паливода // Банківська справа. – 2009. – № 3. – С. 46–55.
3. Пацера, М. Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України [Текст] / М. Пацера // Вісник національного банку України. – 2009. – № 1. – С. 28–33.
4. Флору, Ю. П. Роль банків з іноземним капіталом в банківській системі України [Електронний ресурс] / Ю. П. Флору // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Economics/1_85598.doc.htm
5. Poghosyan, T. Determinants of Cross-Border Bank Acquisitions in Transition Economies: A Latent Class Analysis [Text] / T. Poghosyan, J. De Naan // Cesifo working paper № 2372. – 2008. – Available at: http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/DocBase_Content/WP/WP-CESifo_Working_Papers/wp-cesifo-2008/wp-cesifo-2008-08/cesifo1_wp2372.pdf
6. Дзюблук, О. Розвиток банківської системи в умовах інтеграції економіки України у світове господарство і лібералізації міжнародного руху капіталу [Текст] / О. Дзюблук, Л. Прийдун // Світ фінансів. – 2009. – № 2 (15). – С. 8–19.
7. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів [Текст]: монографія / Національний банк України; Університет банківської справи; за ред. Т. С. Смовженко. – К.: УБС НБУ, 2008. – 231 с.
8. Смовженко, Т. Управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи України [Текст] / Т. Смовженко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1. – С. 16–19.
9. Шпиг, Ф. І. Банківська конкуренція під впливом іноземного капіталу [Текст] / Ф. І. Шпиг. – Суми: Ділові перспективи, 2006. – 288 с.